

МОВНИЙ ЕТИКЕТ ДРУЖНЬО-ТОВАРИСЬКОГО ЛИСТУВАННЯ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

У статті з'ясовано чинники, які впливають на мовноетикетну поведінку адресанта в дружньо-товариському листуванні, зокрема окреслено фактор адресата як домінувальний. Виокремлено етикетні одиниці, на утворення яких впливає особа адресанта і які важливі в структурно-композиційній організації епістолярного тексту. Визначено типологічні для української епістолярної традиції мовноетикетні конструкції та індивідуально-авторські, вибір яких залежить від адресата.

Ключові слова: адресат, адресант, дружньо-товариський лист, епістолярний діалог, мовно-етикетні формули.

Постановка наукової проблеми та її значення. Дослідження епістолярних текстів у сучасній лінгвістиці дотепер перебуває на периферії наукових зацікавлень на противагу частотним літературознавчим студіям [14; 17; 18; 19; 20; 25]. В останні десятиліття епістолярна спадщина видатних постатей привертає увагу мовознавців насамперед як джерело вивчення закономірностей функціонування мовноетикетних одиниць, чим і обмежене вивчення епістолярного стилю загалом, за винятком поодиноких праць, які стосуються окремих аспектів мовотворчості деяких письменників. [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Особливий інтерес для дослідників має епістолярна спадщина письменників-шістдесятників як вагома складова української епістолярної традиції та унікальний культурно-історичний документ минулого століття, який дозволяє простежити не лише стан мови на діяхронійному зрізі, а й розвиток і побутування епістолярного стилю, функційний статус якого дотепер викликає дискусії в мовознавчих колах. Цим і мотивований вибір теми нашого дослідження.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Епістолярій як окремий функційний стиль помітно вирізняється з-поміж інших стилів української мови особливостями структурно-композиційного та мовноетикетного оформлення, що слугують найчастіше визначальним фактором вибору об'єкта мовознавчих наукових студій. Це, зокрема, праці Е. С. Ветрової, яка зосередила увагу на вивченні семантики та функційно-комунікативного аспекту етикетних одиниць у листуванні українських письменників XIX ст. [10]; Н. М. Журавльової, в яких основну увагу зосереджено на понятті «індивідуальність» в епістолярній ввічливості XIX – початку XX ст., що належить до основних екстралінгвальних факторів [11]; Т. В. Радзівської, яка проаналізувала комунікативно-прагматичний аспект текстотворення [22]. С. К. Богдан досліджує епістолярну комунікацію Лесі Українки [6],

мовноетикетний контекст епістолярію К. Білокур [3], листовні звертання В. Стуса [4], стереотипи мовної поведінки Л. Боровиковського [8] тощо.

Літературознавці зосереджують увагу на становленні епістолярної літературної критики – Л. П. Вашків [9], епістолярної прози – М. Й. Назарук [21], проблемі листування письменників у контексті українського літературного процесу 20–50-х рр. ХХ століття – В. І. Кузьменко [17], жанрово-стильові модифікації листування – Г. С. Мазоха [18, 19] та ін.

Мета і завдання статті. Епістолярні тексти, передусім їх мовно-стильові параметри, безперечно потребують ґрунтовніших студій. Одним із вагомих аспектів вважаємо вивчення різних видів епістолярію й особливостей впливу автора на формування його лексико-семантичного простору, організацію комунікативного акту, зокрема на вербалізацію етикетних ситуацій – одного з найважливіших елементів будь-якого епістолярного діалогу. У цьому полягає одна з визначальних лексико-семантичних ознак будь-якого листа як визначального жанру епістолярного стилю. Основну увагу зосередимо на вияві мовноетикетних одиниць у дружньо-товариських листах Василя Симоненка.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Українська епістолярна традиція має давню історію, зокрема, й дружньо-товариську, яку гіпотетично можна вважати одним із найдавніших її різновидів. На відміну від листів офіційних, неофіційні (товариські, приватні) не мають усталеної структурної організації чи узвичаєного набору обов'язкових етикетних одиниць. Узвичаєний реєстр таких одиниць представлений насамперед формулами *привітання, звертання, вибачення, прохання, прощання, прихильності* та *почасти* – дописок.

Епістолярні діалоги представників шістдесятництва (зокрема, В. Симоненка [23; 24], В. Стуса [27], Гр. Тютюнника [28] та В. Чорновола [29]) становлять органічну складову української епістолярної традиції, що мають насамперед кілька спільних ознак: хронологічні рамки їх написання й тематика листування, умови їх створення, особливості епістолярної комунікації, що відбувалась дуже часто в ізольованих умовах заслання чи ув'язнення під контролем ідеологічної цензури. Визначальним для дружньо-товариського епістолярію шістдесятників вважаємо також особливе коло адресатів (значною мірою – спільних), що визначало подібну тематику (особисте життя та події з життя рідних і друзів, що пов'язані почасти зі суспільно-політичною атмосферою; аспект науково-мистецьких інтересів; стан української літератури й культури загалом; творча лабораторія тощо) та структурно-композиційну організацію листів.

Спостережено, що товариське листовне спілкування шістдесятників позначене актуалізацією не лише традиційних мовноетикетних стереотипних моделей, зокрема вітального та прощального етикету, який відображає закономірності мовної поведінки цього типу комунікантів, а й частотно-оказіональних. Так, типологічним для їхнього листування

вважаємо ті моделі звертання, в межах яких вміщено апеляцію водночас до кількох адресатів, адже обмеженість листів у кількісному вимірі зумовлювала саме такий спосіб комунікації. До таких належать, зокрема, звертання в епістолярній комунікації В. Стуса до сім'ї Світличних («Дорога Льоллю, дорогий Іване!» [27, с. 164, 173]; «Дорога Льоллю, дорога Надійко!» [27, с. 139]), до Віктора Дідківського з родиною («Вікторе, Аню, Юрко, Світозаро!» [27, с. 52]; «Здрастуйте, Вікторе, Анно і Юрко!» [27, с. 18]) та ін.

У стильовому вимірі дружньо-товариський епістолярій шістдесятників вирізняється невимушеністю спілкування, яка експлікована іронічно-жартівливою тональністю, частотним вживанням емоційно забарвленої лексики та особливою синтаксичною організацією (переважання інверсій, простих і складнопідрядних речень).

Поряд із цим діалектизми та жаргонізми в текстах листів виконують стилістичну функцію наближення епістолярного діалогу до живої розмови. Найвиразніша у стильовому плані гумористично-жартівлива тональність, яка виявляється й у формуванні мовного етикету.

Диференційною рисою цього різновиду епістолярної комунікації можна вважати також відсутність кличного відмінка, що зумовлено, очевидно, впливом розмовного стилю (наприклад, у листах В. Симоненка – «Толя!» [24, с. 393]). Поряд із типологічними для звертального мовного етикету одиницями фіксуємо й оказіональні. Узвичаєні вони для епістолярію В. Симоненка, наприклад, звертання до Миколи Сома: «О найсоміший із Сомів!» [24, с. 387] – утворене за зразком східної епістолярної традиції з адаптацією до україномовної; «Тов. Сом! Драстуйте!» [24, с. 388] – вплив російськомовного звертального етикету; «Бон жур, месьє Анатоль!» [24, с. 389] – до Анатолія Перепаді, реалізоване за зразком французького мовного етикету; «Німий оракуле!» [24, с. 401] – до Івана Світличного актуалізує диференційні ознаки його особистості тощо.

Епістолярний прощальний етикет шістдесятників також характеризує поєднання усталених та індивідуально-авторських одиниць. Структурно він представлений формулами прощання, поєднаними з побажаннями; формули прихильності; підписи; рідше – дописки. Узвичаєними для українського дружньо-товариського листування вважаємо висловлення, що функціонують здебільшого в традиційному уснорозмовному спілкуванні українців: *До побачення; До зустрічі; Бувайте здорові; Обіймаю* тощо («*Міцно тисну руку і обіймаю*» [28, с. 93]; «*Зичу Вам найкращого. / Обіймаю. [...] / Ще раз – будьмо!*» [27, с. 175]). Це диференційна риса українського прощального етикету загалом, а не лише в межах епістолярного стилю.

Поряд із ними функціонують індивідуально-авторські вислови, до складу яких входять стереотипні формули або емотивні одиниці. Такі вирази належать до частотних в епістолярних діалогах В. Симоненка (наприклад, «*Нехай живе! З привітом. Жду ответа, как салавей лета. Цюмаю тебе в праву ніздрю*» – до В. Діденка [24, с. 386]; «*Ну, бувай*

здоровий, друже. Зичу тобі всякого добра і... трішки синців од критичних геркулесів» – у листі до І. Світличного [24, с. 396]].

У листах В. Стуса, наприклад, поряд із типологічними прощальними конструкціями іноді вміщено інформацію про передання вітань третім особам: *«Цілую Вас, дякуючи. Дякуючи, цілую. / Низький уклін Вашим і нашим, а ще Луїзі, Леоніді, Михасі, Олегові. / Дякую, що всі Ви там десь є, і від того мені легше дихати на цьому світі. / Щастя Вам!»* [27, с. 81].

Компонентом завершальної частини листа слугують формули прихильності з займенниками *твій, ваш* та підписи, які можуть входити до структури формул прихильності чи функціонувати відокремлено, як граматично, так і в графічному оформленні. Дописки в епістолярній комунікації шістдесятників належать до факультативних одиниць.

У частини адресантів підписи в листах набувають варіантності, що має функційну диференціацію. Наприклад, у листах В. Стуса зафіксовано кілька варіантів: домінувальні – іменні *Василь* (28 підписів) та криптонім *ВС* (5), на периферії актуалізовано форми з прізвищем та поодинокі криптоніми, записані латиницею – *VS* (1). Натомість у листуванні Гр. Тютюнника використано для самоідентифікації лише три варіанти підписів: *Гр. Тютюнник* (29 одиниць), *Тютюнник* (3 підписи) та одиничний *Григор*. Така сама модель актуалізації підписів характерна для епістолярних текстів В. Чорновола (пор.: *Славко* (22 одиниці), *Вячеслав* (20 підписів) та одиничний *В. Чорновіл*) і В. Симоненка (найбільш частотний – *Василь* (9), меншою мірою актуалізовано підписи на зразок *«ім'я + прізвище»* – *Василь Симоненко* (5), найменш частотна модель *«ініціали + прізвище / прізвисько, твірною основою якого є прізвище»* – *В. Симоненко* (2), *Д. Симон* (1) чи тільки *Симон* (1)).

Епістолярна комунікація Василя Симоненка репрезентує вагому складову епістолярної спадщини шістдесятників загалом, важливу роль у ній відіграє, як спостережено, фактор адресата, який належить до тих суттєвих екстралінгвальних факторів, що впливають на структурно-композиційну організацію всього листовного тексту.

Дружньо-товариське коло епістолярних діалогів Василя Симоненка (збережено 51 лист) представлене 13 адресатами, зокрема, це Борис Антоненко-Давидович (1 лист), Ілля Бердник (1), Василь Діденко (4), Євген Дудар (9), Григорій Кочур (6), Андрій Махія (1), Мирослав Мицик (1), Микола Негода (1), Анатолій Перепадя (13), Надія Романюк (2), Петро Ротач (1), Іван Світличний (6), Микола Сом (5) та ін. Листування з ними хронологічно охоплює період з 1956 р. до 1963 р.

Насамперед зауважимо, що мовленнєва поведінка В. Симоненка як адресанта детермінована поставленими комунікативними цілями й спрямована на пошук оптимального варіанта для формування коректного висловлення в межах усталеного етикету. Тому листування як один із актуальних засобів підтримки дружньо-товариських взаємин було водночас для письменника важливим засобом експлікації мовної

особистості, адже стильовими домінантами товариського епістолярію письменника вважаємо жартівливо-гумористичну тональність та іронічну стилізацію тексту листів.

Найбільш вагомі серед стереотипних етикетних ситуацій у його листах етикетні одиниці вітання та прощання, що утворюють, навіть за умов різнофункційного статусу цих ситуацій, своєрідне комунікативне обрамлення. Як слушно зазначає С. К. Богдан, «епістолярні тексти, подібно до уснорозмовної комунікації, зокрема діалогічної, просто неможливі без цих двох точок міжособистісної взаємодії. Однак, на противагу усній комунікації, листовна надає переваги актові прощання, специфіка якого виявляється передусім у мовному оформленні. Прощальний акт листовної комунікації представлений значно повніше, на противагу вітальній, і традиційно об'єднує словесне вираження загальномовних прощальних виразів і опис невербальних елементів комунікації» [5, с. 193].

Специфіка організації епістолярних текстів, їхні композиційні особливості передбачають частотне використання звертань у листах, особливо звертань на початку листа, які слугують фактором формування стилістики всього подальшого тексту.

Вибір адресантом форми звертання визначає насамперед фактор адресата та характер стосунків між ними. Наприклад, в епістолярних діалогах письменника можна виокремити такі найуживаніші різновиди звертань:

1) *типологічні* для української епістолярної традиції, здебільшого *іменникові* (наприклад, «Анатолій!» [24, с. 378], «Васько!» [24, с. 385], «Толя!» [24, с. 393]);

2) *оказіональні*, утворені з певною стилістичною метою, їх основу становлять найменування особи:

а) за соціальним статусом (наприклад, «Джентльмен!» [24, с. 782]; «месьє Анатоль!» [24, с. 389]);

б) за віковими ознаками (наприклад, «Юначе!» [24, с. 408]);

в) за характером стосунків між комунікантами – з опорними лексемами *друже, родичу* (наприклад, «Дорогий канадський родичу!» [24, с. 767]; «Вітаю тебе, друже» [24, с. 487]);

г) за подібністю до іншомовної епістолярної традиції або узвичаєних у спілкуванні «радянізмів» (наприклад, звертання до Миколи Сома: «О найсоміший із Сомів!» [24, с. 387]); «Тов. Сом!» [24, с. 388]);

г) метафоричні найменування (наприклад, «Німий оракуле!» [24, с. 401] – до Івана Світличного) тощо.

Варто наголосити на варіативності у функціонуванні апелятивів на означення адресатів, яка має частотний вияв у епістолярії Василя Симоненка. Наприклад, можемо простежити такі синонімічні ряди звертань (і узвичаєних, й індивідуально-авторських) у листах до Анатолія Перепаді – *Толя, Толю, Джентльмен, месьє Анатоль* тощо. Мотивація деяких із них стає зрозуміла лише з авторських коментарів: «Стиль

тодішніх листів Василя до мене, звертання “джентльмен” ... свідчать про наше тодішнє захоплення Джеком Лондоном, американським джазом, хмарочосами, через що нас записали в “стиляги” (записало і переслідувало комсомольське бюро факультету)» [23, с. 784]. Тобто такі форми звертань, які знаходяться поза узвичаєним українським епістолярним етикетом, видаються цілком природними в контексті дружньо-товариського епістолярного діалогу між цими комунікантами (якщо зважити на мотивацію їхньої появи) та виконують «характеризуючу функцію і служать для встановлення та підтримання контакту між адресатами» [18, с. 63]. Поєднання іронії та нейтральної тональності мовлення як домінанти всіх епістолярних діалогів В. Симоненка експлікує гармонійність і невимушеність у спілкуванні.

В епістолярії письменника актуалізовано також факультативний елемент мовноетикетної традиції іменування адресата – пошанного «Ви», яке використано, очевидно, для диференціації різного вікового статусу його адресатів. Це спостерігаємо, зокрема, в епістолярній комунікації з Борисом Антоненком-Давидовичем, Григорієм Кочуром, Андрієм Махинею та Мирославом Мициком. У такий спосіб адресант, дотримуючись традицій листування, намагається водночас вказати на важливість листування з адресатами та наголосити на їхній авторитетності для нього. Наприклад, «... знаючи **Вашу** зайнятість, не вимагаю від **Вас** листа» [24, с. 482]; «Щиро вітаю **Вас** і **Вашу** сім'ю» [24, с. 478]; «Я дуже задоволений **Вашим** листом і щиро вдячний **Вам** за нього» [24, с. 383].

Варіативність функціонування етикетних одиниць, детермінованих фактором адресата, фіксуємо також і у висловах вибачення, які актуалізовано найчастіше лексемами *даруй, даруйте, пробач, пардон*. Адресант часто поєднує розмовну лексику з книжно-поетичною, що створює ефект добродушно-іронічної тональності, невимушеності у спілкуванні, як-от у діалозі з Олексою Щербанем: «**Пардон** за **велеречивість**. Більше не буду» [23, с. 758].

Лексичні одиниці зі значенням прохання у листах письменника експліковано узвичаєними формулами (це, зокрема, вставні конструкції *будь ласка* тощо) та синтаксичні одиниці з семантикою прохання (підрядні умовні речення, питальні і т. д.), стилістика яких наближена до розмовно-побутового стилю, наприклад: «*І, нарешті, може, ти зробиш ще одну невдалу спробу свиснути в Стельмах[а] мій рукопис? Бо відновити по пам'яті навряд чи я здатен, а домашні архіви постраждали від агресії юного Симона*» [24, с. 387].

До компонентів обрамлення листа, крім звертання, належить завершальна частина листа, складові якої – *формули прощання* і *формули прихильності*, що є істотною структурно-композиційною ознакою епістолярію як окремого функційного стилю.

Узвичаєні формули прощання в українській епістолярній традиції функціонують «не самотійно, а в поєднанні із виразами побажання,

вдячності, запрошення, прохання, запитання...» [7, с. 358]. В епістолярній комунікації Василя Симоненка система прощального етикету помітно вирізняється своєю емоційною насиченістю. Залежно від того, кому адресовано лист, прощальні формули можна диференціювати на два типи – узвичаєні / типологічні для української епістолярної традиції та okazіональні / індивідуально-авторські.

Основу типологічних формул прощального етикету в листуванні письменника складають конструкції з опорною лексемою *бувай*. Наприклад, «*Бувай здоров!*» [24, с. 385]; «*На цьому бувай здоров*» [24, с. 388] – до Василя Діденка. Поряд із узвичаєними для уснорозмовної традиції активно функціонують вислови з побажальною семантикою, з різною експресивною забарвленістю, пор.: «*Ну, бувай здоровий, друже. Зичу тобі всякого добра і... трішки синців од критичних геркулесів*» [24, с. 396] і «*З синівською шанобою схиляю голову перед Вашим талантом і зичу Вам довгих і плідних років життя*» [24, с. 404].

До типологічних у листуванні Василя Симоненка належать також прощальні конструкції з опорними лексемами *рука* й *правиця*, що експлікують невербальну поведінку й уподібнюють заочне листове спілкування до безпосередньої особистої зустрічі. Зважаючи на те, що адресатами дружнього епістолярію були чоловіки, то вмотивованими видаються семантико-граматичні конструкції, які позначають рукоштовпання. Наприклад, «*Тисну правицю*» [24, с. 392]; «*Тисну руку*» [24, с. 395].

Водночас індивідуально-авторські формули прощання актуалізовано в його епістолярних діалогах набагато частіше, зокрема в діалогах з близькими друзями. Саме через них можна простежити насамперед вплив фактора адресата на мовноетикетну організацію епістолярної комунікації. Формули прощання такого типу найчастіше емоційно забарвлені, позначені характером близьких стосунків між адресатом та адресантом.

Такі прощальні вислови можуть набувати жартівливо-іронічної тональності. Зокрема, традиційну формулу *Тисну руку* адресант трансформує лексично: «*Тисну лапу*» [24, с. 387] і «*Тисну клешні*» [24, с. 411] (до Олексія Щербаня), останній, очевидно, імітує міцне рукоштовпання обома руками, що властиве для комунікантів, яких об'єднують роки довготривалої дружби. Серед індивідуально-авторських етикетних конструкцій поширені також ті, для котрих характерна стилізація етикетних стереотипів радянської доби і використання зросійщеної лексики, які набувають виразної оцінювальної тональності. Наприклад, «*Нехай живе! З привітом. Жду ответа, как салавей лета. Цюмаю тебе в праву ніздрю*» [19, с. 386]; «*Вперьод до сяючих вершин людської мислі і гідності*» [24, с. 410].

До індивідуально-авторських етикетних формул прощання, позначених впливом фактора адресата, належать також іншомовні вислови або інтекстові елементи (наприклад: «*Наслідуючи Фучика, кінчаю свій репортаж вигуком: Іване, я люблю тебе! Будь пильний!*» [24, с. 400]) чи

іншомовні вкраплення (наприклад, «*Ave, Іване*» [24, с. 398], де *ave* (латинізм, який римляни використовували для привітання. – Прим. автора) має вітальну семантику, проте Василь Симоненко застосовує такий прийом для активізації уваги адресата перед допискою щодо посилення його значення).

Післялистові дописки (P.S.) в його епістолярній комунікації виконують дещо модифіковану, порівняно з первинною, функцію. Тобто, якщо узвичаєно постскриптом слугував для вміщення інформації, яку адресант забув подати в тексті листа, або висловлення думки, що не має стосунку до інформативної складової листа і відсутність якої не впливає на зміст листа, то в епістолярії Василя Симоненка вона органічна структурно-композиційна складова, що апелює до адресата. Наприклад, у листі до М. Негоди: «*P.S. Чомусь твій лист дринзав до мене аж п'ять днів. Я одержав його лише вчора. Ти там у столиці, то скажи міністрові зв'язку, що так не годиться*» [23, с. 754].

Висновки та перспективи дослідження. Епістолярне дружньо-товариське спілкування Василя Симоненка стилістично органічно пов'язане з листовною комунікацією шістдесятників, що гармонійно поєднує українські традиції листування з індивідуально-авторськими елементами мовного етикету. Основною рисою його епістолярних діалогів можна вважати гумористично-жартівливу тональність, яка є домінантною ознакою українського дружнього листування загалом.

Аналіз мовноетикетної організації епістолярної комунікації Василя Симоненка підтверджує нашу думку, що етикетні формули – один із визначальних компонентів побудови його епістолярних текстів, на формування яких значний вплив мав фактор адресата.

Список використаної літератури

1. Арутюнова Н. Д. Фактор адресата / Н. Д. Арутюнова // Изв. АН СССР. – Серия литературы и языка. – 1981. – Т. 40. – № 4. – С. 356–367.
2. Богдан С. «До когось любого, і дорогого, і славного...» (Семантико-синтаксичний феномен листів Лесі Українки до Ольги Кобилянської) / С. Богдан // Дивослово. – 1994. – № 2. – С. 15–19.
3. Богдан С. «Листи її, наче сплески світла...» (Мовний етикет в епістолярії Катерини Білокур) / С. Богдан // Дивослово. – 1999. – № 4. – С. 9–14.
4. Богдан С. «Магічне свічадо» епістолярію Василя Стуса / С. Богдан // Дивослово. – 2004. – № 1. – С. 19–23.
5. Богдан С. «Прощальний» дискурс епістолярії Лесі Українки: словесна і невербальна семіотика / С. Богдан // Леся Українка і сучасність : зб. наук. праць. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – Т. 6. – С. 191–210.
6. Богдан С. Епістолярна комунікація Лесі Українки крізь призму її автокоментарів / С. Богдан // Лінгвостилістичні студії : наук. журн. / [редкол. : С. К. Богдан (голов. ред.) та ін.]. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – Вип. 1. – С. 23–40.
7. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С. К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – 320 с.

8. Богдан С. Шляхи реконструкції стереотипів мовної поведінки і автопортретів в епістолярії Левка Боровиковського і Євгена Гребінки / С. Богдан // Волинь філологічна: текст і контекст. Творчість Л. Боровиковського в контексті слов'янського романтизму : зб. наук. праць. – Вип. 2. – Луцьк : Вежа, 2006. – С. 162–181.
9. Вашків Л. П. Епістолярна літературна критика: становлення, функції в літературному процесі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Л. П. Вашків. – Львів, 1995. – 176 с.
10. Ветрова Е. С. Семантика і функціонально-комунікативний аспект етикетних одиниць в епістолярній спадщині українських письменників XIX ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Е. С. Ветрова – Донецьк, 2004. – 20 с.
11. Журавльова Н. М. Індивідуальність як один із основних екстралінгвальних факторів української епістолярної ввічливості XIX – початку XX ст. / Н. М. Журавльова // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. праць. – Філологічні науки. – Запоріжжя, 2010. – № 1. – С. 192–202.
12. Журавльова Н. М. Поетика української епістолярної ввічливості XIX – початку XX століття / Н. М. Журавльова. – Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2012. – 548 с.
13. Журавльова Н. М. Індивідуально-авторські та okazіональні гоноративи в епістолярному стилі XIX – початку XX ст. / Н. М. Журавльова // Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках. Материалы II Международной науч. конф. 14-15 апреля 2005 года. – Дніпропетровськ : Пороги, 2005. – С. 149–153.
14. Котяш І. А. Автобіографічний образ в епістолярії Спиридона Черкасенка : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / І. А. Котяш. – Тернопіль, 2013. – 20 с.
15. Котяш І. Теоретико-методологічні засади вивчення епістолярію / І. Котяш // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 2. – С. 44–47.
16. Кузьменко В. І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20–50-х років XX ст. : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.01 / В. І. Кузьменко. – К., 1999. – 36 с.
17. Кузьменко В. І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20–50-х років XX ст. / В. І. Кузьменко. – К. : Ін-т л-ри імені Т. Г. Шевченка НАН України, 1998. – 305 с.
18. Мазоха Г. Приватне інтимно-дружнє листування Василя Симоненка 60-х рр. XX ст. / Г. Мазоха // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. – Філологічні науки. – Черкаси, 2005. – Вип. 67. – С. 61–68.
19. Мазоха Г. С. Український письменницький епістолярій другої половини XX століття: жанрово-стильові модифікації / Г. С. Мазоха. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.
20. Морозова Л. І. Письменницький епістолярій у системі літературних жанрів : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 / Л. І. Морозова. – К., 2007. – 223 с.
21. Назарук М. Й. Українська епістолярна проза кінця XVI – поч. XVII ст. : дис. ... канд. філол. наук / М. Й. Назарук. – К., 1994. – 192 с.
22. Радзівська Т. В. Комунікативно-прагматичні аспекти текстотворення : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.15 / Т. В. Радзівська. – К., 1999. – 33 с.
23. Симоненко В. Вибрані твори / упоряд. А. Ткаченко, Д. Ткаченко. – К. : Смолоскип, 2010. – 852 с.
24. Симоненко В. Твори : у 2 т. / упоряд. Г. П. Білоус, О. К. Лищенко. – Черкаси : Брама – Україна, 2004. – Т. 1. Поезії. Казки. Байки. з неопублікованого. Проза. Літературні статті. Сторінки щоденника. Листи. – 424 с.
25. Соболев В. Листування Василя Стуса в контексті української літературної епістолярної традиції / Валентина Соболев // Актуальні проблеми української літератури і фольклору : наук. зб. – Донецьк : Вид-во Донецького нац. ун-ту, 2002. – Вип. 6. – С. 203–209.

26. Стернин И. А. Фактор адресата в речевом воздействии / И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2012. – 51 с.
27. Стус В. Листи до друзів та знайомих / В. Стус // Стус В. Твори в 4 т. 6 кн. – Львів : Просвіта, 1997. – Т. 6 (додатковий), кн. 2. – 262 с.
28. Тютюнник Г. Бути письменником : Листи. Щоденники. Записники / Г. Тютюнник ; упоряд., передмова О. Неживого. – К. : Ярославів Вал, 2011. – 440 с.
29. Чорновіл В. Твори : у 10 т. – Т. 4: Кн. 1, 2. Листи / В. Чорновіл ; упоряд. М. Коцюбинська, В. Чорновіл. – К. : Смолоскип, 2005. – 990 с.

Струс Мирослава. Речевой этикет в дружеской переписке Василия Симоненко. В статье определены факторы, которые влияют на этикетно-речевое поведение адресанта в дружеской переписке, в частности определен фактор адресата главным в этом контексте. Выделены этикетные единицы, на образование которых влияет личность адресата и которые существенны в формировании структурно-композиционных элементов письма. Определены типологические для украинской эпистолярной традиции и индивидуально-авторские конструкции, выбор которых зависит от адресата.

Ключевые слова: адресат, адресант, дружеское письмо, эпистолярный диалог, этикетно-речевые формулы.

Strus Myroslava. The Epistolary Language Etiquette in Vasyl Symonenko's Correspondence with Friends. The article reveals the key factors that affect the etiquette language behavior of the addressee in friendly correspondence. The emphasis is laid on the addressee's factor which is considered as dominating in this context. The author places importance on the etiquette units, the formation of which is influenced by the personality of the addressee and which are important elements in the structural and compositional organization of the epistolary text. The article analyzes typical for the Ukrainian epistolary tradition and individual author's constructions, the choice of which depends on the addressee.

Key words: addressee, sender, friendly correspondence, epistolary dialogue, etiquette formula.

Стаття надійшла до редколегії 12.10.2017